

INSTITUTIONAL INVESTORLAR MILLIY IQTISODIYOTNING MOLIYAVIY VA INVESTITSIYA XAVFSIZLIGI OMILI SIFATIDA

Sevara Anvarovna Kamilova

Moliya va moliyaviy texnologiyalar fanlari nomzodi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Institutsional investorlar milliy iqtisodiyotda moliyaviy va investitsiya xavfsizligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ular moliyaviy bozorda katta kapital yig'ish va bu resurslarni samarali ravishda iqtisodiyotning turli sohalariga yo'naltirish orqali iqtisodiy barqarorlik va o'sishga xizmat qiladi. Institutsional investorlar, masalan, pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsiya fondlari kabi tashkilotlar uzoq muddatli investitsiyalarni boshqarish orqali bozorning xatarlarini kamaytiradi va moliyaviy tizimning sog'lom ishlashiga yordam beradi. Institutsional investorlarning birinchi asosiy afzalligi ularning likvidlik va moliyaviy bozorni chuqurlashtirishdagi roli bilan bog'liq. Ular uzoq muddatli kapitalni bozorga kiritish orqali birja savdolarining faoliyatini oshiradi, bu esa korporatsiyalar va davlat uchun sarmoyalar qiymatini tushirishga sabab bo'ladi. Natijada, ichki bozor yanada jadal rivojlanadi, yangi korxonalar paydo bo'lib, iqtisodiyotning raqobatbardoshligi oshadi. Hozirgi global iqtisodiyotda fond bozorlari iqtisodiy o'sishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu bozorlar korxonalarga kapital jalb qilish, investorlarga esa daromad topish imkoniyatini yaratadi. Ammo fond bozorining samarali faoliyat yuritishi, eng avvalo, ishtirokchilarning, xususan, institutsional investorlarning faolligiga bog'liq. Institutsional investorlar — bu yirik moliyaviy tashkilotlar bo'lib, ular orasida pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsion fondlar va boshqa moliyaviy muassasalar mavjud. Ular o'z investitsiya strategiyalarini chuqur

tahlillarga asoslanib ishlab chiqadilar va bozor barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadilar. Shuning uchun fond bozorining salohiyatini to'liq ishga solish uchun institutsional investorlar faolligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib bormoqda. Ilmiy tadqiqotlar institutsional investorlarning fond bozorida ishtiroki bozor barqarorligiga ijobiy ta'sir qilishini ko'rsatadi. Xususan, ularning mavjudligi bozordagi narxlarning haddan tashqari o'zgaruvchanligini kamaytiradi, kompaniyalarda axborot asimmetriyasini bartaraf etadi va boshqaruv samaradorligini oshiradi. Masalan, Xitoy bozorida olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko'ra, institutsional investorlarning ulushi oshgan sayin kompaniyalarning moliyaviy natijalari ham yaxshilanmoqda. Bu investorlarning kuchli nazorat va monitoring imkoniyatlariga ega ekanligini anglatadi. Yana bir muhim jihat shuki, institutsional investorlar o'z investitsiyalarini, odatda, uzoq muddatli istiqbolda rejalashtiradi. Bu esa fond bozoriga barqarorlik olib keladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu investorlar, ayniqsa, katta kapitalga ega bo'lgan xorijiy institutsional subyektlar, aksiyadorlik kompaniyalarida professional boshqaruvning rivojlanishiga xizmat qiladi. Biroq, bu jarayon har doim ham faqat ijobiy oqibatlarga olib kelavermaydi [1]. Ba'zi hollarda institutsional investorlar "momentum" strategiyasi asosida harakat qilganliklari sababli, qisqa muddatli narx o'zgarishlarini kuchaytirishadi. Bu esa bozorda beqarorlikka sabab bo'lishi mumkin. Faollikni oshirish uchun birinchi navbatda, institutsional investorlar uchun qulay tartibga solish muhitini yaratish zarur. Bunga korporativ boshqaruv standartlarini oshirish, moliyaviy hisobdorlikni kuchaytirish va investorlar huquqlarini samarali himoya qilish kiradi. Shuningdek, bozor infratuzilmasini takomillashtirish va ishonchli axborot tizimlarini joriy etish ham muhim

omillardandir. Yana bir muhim yoʻnalish bu soliq tizimini soddalashtirish hamda institutsional investorlar uchun maxsus ragʻbatlantiruvchi choralarni joriy etishdir. Bu chora-tadbirlar orqali ular koʻproq aktivlarni mahalliy fond bozorlariga yoʻnaltirishi mumkin. Xorijiy tajriba ham shuni koʻrsatadiki, yirik institutsional investorlarning kirib kelishi mamlakatga nafaqat kapital, balki boshqaruv madaniyati va zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni ham olib kiradi. Misol uchun, Hindiston bozorida xorijiy institutsional investorlar iqtisodiy oʻsishni moliyalashtirishda va valyuta zaxiralarini oshirishda muhim rol oʻynagan. Biroq, haddan ortiq erkinlik ham xavf tugʻdirishi mumkin, chunki ayrim investorlar spekulativ faoliyat bilan shugʻullanishi va bozorni beqaror holatga keltirishi mumkin.

Moliyaviy xavfsizlik nuqtai nazaridan qaralganda, institutsional investorlar xatarlarni boshqarishda yuqori malakaga ega. Ular oʻz portfellari diversifikatsiyasi va ilgʻor tahlil uslublari yordamida bozor tebranishlaridan keladigan salbiy taʼsirlarni minimallashtiradi. Bu holat iqtisodiyotning umumiy barqarorligini oshiradi va moliyaviy inqirozlarni oldini olishda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, bu investorlar jamoat va davlat loyihalarini moliyalashtirishda asosiy investorlardan hisoblanadi. Ular yirik infratuzilma, sanoat yoki ijtimoiy sohalarga investitsiyalar kiritib, iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda yordam beradi. Bu loyihalar mamlakat iqtisodiy xavfsizligi uchun muhim boʻlgan barqaror rivojlanish va yangi ish oʻrinlarini yaratishga xizmat qiladi [2]. Institutsional investorlarning yana biri muhim roli ularning korporativ boshqaruv sifatini oshirishga qoʻshgan hissasidir. Ular investitsiya qilgan kompaniyalarda ochiqlik va qonuniylik talablarini kuchaytirib, korrupsiyaga qarshi choralarni tahlil qilishga yordam

beradi. Shu bilan birga, investorlarning nazorati kompaniyalar faoliyatining samaradorligini oshiradi va ularni rivojlantirish uchun zarur strategiyalarni amalga oshirish imkonini beradi.

Global iqtisodiyotga integratsiya jarayonida institutsional investorlar milliy iqtisodiyotlarni haftalik moliyaviy bozorlar va xorijiy investorlar bilan bog'laydi. Bu ularga yangi texnologiyalar, moliyaviy resurslar va tajriba olib kirishga yordam beradi. Biroq, bu jarayon milliy iqtisodiyotning tashqi shoklarga nisbatan zaiflashmasligi uchun samarali nazorat tizimlarini yaratishni talab qiladi. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda institutsional investorlarning roli beqiyosdir. Ular davlat moliya bozorining diversifikatsiyasiga yordam berib, byudjet mablag'larining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bunday holatda mamlakatning kreditobligatsiyasini oshiradi, tashqi qarzga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi va iqtisodiy siyosatni mustahkamlaydi. Institutsional investorlarning fond bozoridagi faolligini oshirish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Buning uchun esa ishonchli huquqiy baza, shaffoflik, barqaror makroiqtisodiy muhit va samarali nazorat tizimi zarur. Faollikni oshirish nafaqat kapital bozorini rivojlantiradi, balki butun iqtisodiy tizimni samaraliroq va barqarorroq qiladi. Shu bois, institutsional investorlar uchun qulay sharoitlar yaratish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi lozim. Shuningdek, mahalliy institutsional investorlarning roli ham alohida e'tiborga loyiq. Ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda ular hali to'liq rivojlanmagan bo'lsa-da, ularning faolligini oshirish orqali ichki fond bozori barqarorligini ta'minlash mumkin. Masalan, pensiya jamg'armalari va davlat investitsion kompaniyalari orqali mahalliy fond bozoriga uzoq muddatli kapital jalb qilinadi. Bu esa, o'z navbatida,

bozor ishtirokchilarining ishonchini mustahkamlab, xalqaro investorlar uchun ham ijobiy signal beradi. Shuni unutmaslik kerakki, institutsional investorlarning bozorga kirishi va faoliyat yuritishi nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy omillarga ham bog'liq [3]. Ular barqaror siyosiy muhit, aniq va oldindan bashorat qilinadigan moliyaviy siyosat, valyuta kursining barqarorligi kabi omillarga katta ahamiyat beradi. Aksincha, siyosiy beqarorlik, soliq tizimidagi keskin o'zgarishlar va korrupsiya ularning ishtirokini cheklashi mumkin. Bundan tashqari, institutsional investorlar faolligini oshirish uchun fond bozorining infratuzilmasini rivojlantirish ham muhim. Elektron savdo tizimlari, tezkor axborot uzatish kanallari, xavfsiz va shaffof bitimlarni amalga oshiruvchi mexanizmlar investorlar ishonchini oshiradi. Raqamli texnologiyalar, ayniqsa blokcheyn asosidagi hisobot tizimlari, institutsional investorlar uchun o'z investitsiyalarini monitoring qilish va risklarni baholashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Mahalliy hukumatlar institutsional investorlar bilan faol aloqada bo'lishi, ularning ehtiyojlarini tinglashi, yangi investitsiya imkoniyatlarini yaratishi kerak. Misol uchun, davlat infratuzilma loyihalarini fond bozoriga chiqarish orqali institutsional investorlar uchun barqaror va kafolatlangan daromad manbai yaratish mumkin. Bu orqali bir tomondan davlat iqtisodiy o'sishga zarur resurslarni topadi, boshqa tomondan esa investorlar uchun xavfsiz aktivlar taqdim etiladi.

Innovatsion rivojlanishda institutsional investorlar yangi texnologiyalarga va startap loyihalariga sarmoya kiritish orqali iqtisodiyotni zamonaviy talablar darajasiga olib chiqadi. Ularning qo'llab-quvvatlashi bozorning innovatsion salohiyatini oshirishga katta hissa qo'shadi. Bu esa milliy iqtisodiyotning barqaror va raqobatbardosh bo'lishiga, shuningdek, import qaramligini kamaytirishga

imkon yaratadi. Umuman olganda, institutsional investorlar milliy iqtisodiyotning moliyaviy va investitsiya xavfsizligining mustahkamlanishida asosiy omil hisoblanadi. Ularning faoliyati moliyaviy bozorlarni rivojlantirish, risklarni boshqarish va strategik rivojlanish loyihalarini moliyalashtirish kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. Davlat ushbu investorlarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish orqali milliy iqtisodiyot barqarorligini kuchaytirishi va kelajakda iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashi mumkin.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR

1. Десятниченко, Д. Ю., Каранатова, Л. Г., & Москаленко, В. Н. (2024). Инвестиционный потенциал региона как фактор достижения технологического суверенитета в ключевых отраслях экономики России. Экономика и управление, 30(5), 528-539.
2. Рогатенюк, Э. В. (2018). Сущность и основные компоненты инвестиционной безопасности. Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Экономика и управление, 4(3), 159-170.
3. Панкратов, И. Ю. (2008). Сущность и факторы инвестиционной безопасности. Вестник Московского университета МВД России, (9), 56-59.